

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2018

Nurmi Justiina

YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUU

– Välttämätön osa yritystoimintaa

Justiina Nurmi

YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUU

- Välttämätön osa yritystoimintaa

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä yhteen tietoa yhteiskuntavastuun määritelmästä ja sitä ohjaavista periaatteista. Lisäksi opinnäytetyö antaa tietoa yritysvastuuraportoinnista ja olennaisista raportoitavista tiedoista. Näkökulma yhteiskuntavastuuseen ei ole erillinen muusta yrityksen toiminnasta, vaan se nähdään kiinteänä osana yrityksen liiketoimintastrategiaa. Opinnäytetyö havainnollistaa esimerkkien avulla mitä yhteiskuntavastuu on, miten se ilmenee, miten siitä tulee raportoida ja mitä hyötyä siitä on yritystoiminnalle.

Yritysten yhteiskuntavastuu on tapana jakaa kolmeen ulottuvuuteen: taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Yhteiskuntavastuun perustan nähdään olevan erityisesti Yhdistyneiden Kansakuntien, Kansainvälisen työjärjestö ILO:n ja Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n solmimissa sopimuksissa ja julistuksissa.

Ollennainen osa yritysten yhteiskuntavastuuta on vastuullisuusraportointi. Raportointiin liittyy sekä lakiin perustuvia että vapaaehtoisia informoivia tietoja.

Opinnäytetyö tarjoaa kattavasti tietoa yritysten yhteiskuntavastuusta ja erilaisista periaatteista, joiden varaan se rakentuu. Lisäksi se tarjoaa näkökulmaa yhteiskuntavastuun hyödyntämiselle yrityksen liiketoiminnassa kilpailutekijänä.

Opinnäytetyö sopii oppaaksi yritysten yhteiskuntavastuuseen tutustuvalla. Sitä voidaan hyödyntää myös yhteiskuntavastuun perehdyttämisessä osaksi yrityksen liiketoimintaa.

ASIASANAT:

Yhteiskuntavastuu, yritysvastuu, taloudellinen vastuu, ympäristövastuu, sosiaalinen vastuu, yritysvastuuraportointi

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business administration | Jurisprudence

2018 | 35

Justiina Nurmi

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

- An essential part of business

The aim of this thesis was to gather information about corporate social responsibility and its' guidelines. This thesis also provides information about corporate social responsibility reporting. The point of view in this thesis is to see corporate social responsibility as an instrument of competition.

Thesis handles the meaning of corporate social responsibility and the guidelines that it is based on. The main guidelines are United Nations', International Labour Organization ILO's and Organisation of Economic Cooperation and Development's declarations and agreements.

Due to the information this thesis provides, it can be used for example as a guide for someone who wants to learn about corporate social responsibility or for a company that wants to integrate corporate social responsibility principles into their business strategy.

KEYWORDS:

Corporate social responsibility, CSR, corporate responsibility

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 YHTEISKUNTAVASTUUN MÄÄRITELMÄ	7
2.1 Yleistä	7
2.2 Taloudellinen ulottuvuus	7
2.3 Ekologinen ulottuvuus	8
2.4 Sosiaalinen ulottuvuus	9
3 YHTEISKUNTAVASTUUTA OHJAAVAT PERIAATTEET	11
3.1 Itsesääntely ja soft law	11
3.2 Yk:n sopimuksia ja julistuksia	12
3.3 ILO:n ydinsopimukset ja kolmikantainen periaatejulistus	13
3.4 OECD:n ohjeet monikansallisille yrityksille	14
3.5 Standardit	14
3.6 Ympäristön ja eettisen tuottamisen merkintöjä ja yritysvastuu markkinoinnissa	16
3.7 Euroopan Unionin tasolla	17
3.8 Lainsäädäntö	18
3.9 Corporate governance	20
4 YRITYSVASTUUN RAPORTOINTI	21
4.1 Yleistä	21
4.1.1 Lakisääteinen ja vapaaehtoinen informaatio	22
4.1.2 Raportoittavat tiedot yritys vastuun näkökulmasta	22
4.2 GRI	23
4.3 Sisäinen valvonta	24
4.4 Global Compact	25
4.5 Verojalanjälkiraportointi	25
5 YHTEISKUNTAVASTUUN KILPAILUTEKIJÄNÄ	27
6 LOPUKSI	32
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Yritysmaailmassa ja kuluttajakäyttäytymisessä on tapahtunut viime vuosina suuria muutoksia. Nykyajan kuluttajat ovat tiedonhaluisia ja kaipaavat yritykseltä läpinäkyvyyttä ja tietoa siitä, ottaako yritys huomioon toiminnassaan ympäristöasioita tai pyrkiikö se vaikuttamaan sosiaalisiin epäkohtiin. Kuluttajat tekevät ostopäätöksiä sen perusteella, huomioidaanko yrityksen hankinnoissa vastuullisuuskysymyksiä tai hyödyntääkö se tuotantoketjussaan uusiutuvia energianlähteitä. Kuluttajat voivat halutessaan aloittaa boikotteja yritystä vastaan ja yhteiskuntavastuun laiminlyönti voi tällöin tulla yritykselle hyvin kalliiksi.

Jo teollistumisen aikana alettiin miettiä, miten voitaisiin ehkäistä kivihiilen polttamisesta aiheutuvia ympäristöhaittoja. Ajan mittaan syntyä poliittinen vihreä liike ja erilaisia ympäristö- ja ihmisoikeusjärjestöjä, kuten Greenpeace, Amnesty ja WWF. Globalisaatio ja kansainvälisesti käytävän kaupan lisääntyminen ovat omilta osiltaan lisänneet yritysten tarvetta ottaa huomioon yhteiskuntavastuu toiminnassaan. Tietotekniikan kehitys ja internet loivat uusia kanavia tiedonhakuun ja tiedon välitykseen ja nykyään tiedotusvälineiden ja sosiaalisen median vaikutus on merkittävä; jos yrityksen toiminnassa havaitaan epäkohtia, tieto siitä päätty nopeasti suuren yleisön tietoon.

Yritykset eivät toimi eristyksissä yhteiskunnasta ja ympäristöstä, vaan ovat osa yhteiskuntaa. Yhteiskuntavastuun ei katsota nykyään koskevan enää vain suuria yrityksiä, vaan yhteiskuntavastuun vaatimukset kohdistuvat myös pienempiin ja keskisuuriin yrityksiin. Yritykset pyrkivät löytämään vastuullisempia ratkaisuja joko vapaaehtoisesti tai kuluttajien ja median painostamana. Usein tarve yhteiskuntavastuullisten asioiden noudattamiselle ei tulekaan lainsäädännöstä, vaan tiedostavilta kuluttajilta. Laki asettaa minimitason yritysten yhteiskuntavastuulle, mutta aidosti vastuullinen yritys ylittää minimivaatimukset.

Viime aikoina on kiinnitetty huomiota erityisesti yritysten ympäristövaikutuksiin erilaisten ympäristöonnettomuuksien ja –kriisien myötä. Taloudellinen eriarvoisuus eri maiden välillä ei ole hävinnyt mihinkään ja joissain maissa eletään edelleen köyhyydessä. Ihmisoikeuskysymykset ovat myös olleet pinnalla, kun tuotanto on monella alalla siirtynyt pienten kustannusten maihin. Mediassa on tullut ilmi yrityksiä, jotka ovat siirtäneet varojaan veroparatiiseihin ja tämä on synnyttänyt kiivasta keskustelua yritysten

eettisyydestä ja yrityksessä toimivien moraalikäsitteistä. Kuluttajat odottavat yritysten osallistuvan omalta osaltaan koko maailmaa koskettaviin ongelmiin.

Yritys voi nähdä yhteiskuntavastuun noudattamisen taakkana, mutta nykyään yhä useammat yritykset osaavat huomioida yritysvastuun tärkeänä kilpailuetua tuovana tekijänä toiminnassaan. Yhä useammin yritykset näkevät yhteiskuntavastuun välttämättömyytenä, sillä se vaikuttaa niin vahvasti liiketoimintaan. Yhteiskuntavastuun periaatteita noudattamalla yritys voi välttää median kautta tulevan kriisin ja tehostaa tuottavuuttaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa, mitä yrityksen yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan ja minkälaisiin periaatteisiin ja sopimuksiin se perustuu. Olennaisena osana yhteiskuntavastuuseen liittyy raportointi, jota opinnäytetyössä sivutaan ja pohditaan, mitä tietoja yrityksen tulisi raportoida ja millä tavoin raportointi tulisi toteuttaa. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, minkälaisia hyötyjä yritys voi saada yhteiskuntavastuun avulla.

Opinnäytetyö tarjoaa yleisesti tietoa yritysten yhteiskuntavastuusta ja se soveltuu oppaaksi aiheesta yksityishenkilölle tai yrityksen edustajalle, joka haluaa tutustua yhteiskuntavastuun käsitteistöön ja näkökulmiin ja mahdollisesti oppia sisällyttämään yhteiskuntavastuun arvoja omaan yritystoimintaansa.

2 YHTEISKUNTAVASTUUN MÄÄRITELMÄ

2.1 Yleistä

Osakeyhtiölain 5 §:n mukaan yrityksen toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajien sijoittamalle pääomalle, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin (OYL 5§). Yrityksellä on velvoitteita myös muita sidosryhmiä kohtaan. Sidosryhmiin kuuluvat osakkeenomistajien lisäksi myös muut yhtiöön varojansa sijoittaneet, yrityksen henkilökunta, tavaroiden ja palveluiden toimittajat, asiakkaat, sekä laajemmin koko yhteiskunta ja valtio, jossa yritys toimii. Yritysvastuuta voidaan kuvata sidosryhmien perusteltujen odotusten mukaisena toimintana lainsäädännön vaatimuksia noudattaen. Yritysten ja yhteiskunnan välillä vallitsee vastavuoroisuus: yritykset ovat riippuvaisia yhteiskunnan tarjoamista palveluista ja rakenteista ja yhteiskunta tarvitsee menestyviä yrityksiä maksamaan veroja ja rahoittamaan hyvinvointia. (Knuutinen 2014, 80) Yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyy näkemys yrityskansalaisuudesta, jossa yritys nähdään yhteiskunnan jäsenenä, jolla on taloudellisen vastuun lisäksi vastuu ympäröivien ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnista (Harmaala & Jallinoja 2012, 14-15).

Yritysten yhteiskuntavastuu jaetaan tavallisesti kolmeen ulottuvuuteen: taloudelliseen ulottuvuuteen, ekologiseen ulottuvuuteen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Yhteiskuntavastuullinen yritys toimii siis taloudellisesti ja ekologisesti ja huomioi samalla myös sosiaaliset vaikutukset. Yhteiskuntavastuuseen liittyy olennaisena käsitteenä myös kestävä kehitys, jossa on kyse kehityksestä, joka vastaa nykyisten sukupolvien tarpeisiin vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta omien tarpeidensa tyydyttämiseen (Harmaala & Jallinoja 2012, 16).

Yritysten yhteiskuntavastuusta käytetään useita eri nimityksiä, kuten yritysvastuu, vastuullinen yritystoiminta, kestävä kehitys ja yritysten sosiaalinen vastuu. Englannin kielessä siitä käytetään usein termiä corporate responsibility sekä corporate social responsibility, joka lyhentyä muotoon CSR.

2.2 Taloudellinen ulottuvuus

Taloudellinen vastuu nähdään usein yrityksen ensisijaisena vastuuna, sillä jotta yritys voi panostaa muihin yritysvastuun osa-alueisiin, tulee sen toiminnan olla taloudellisesti

kannattavaa. Taloudelliseen suorituskyykyyn liittyvät yrityksen kilpailukyky ja taloudellinen suorituskyyky, joista jälkimmäinen perustuu vahvaan kassavirtaan, kannattavuuteen ja tehokkuuteen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 18) Taloudelliseen vastuuseen liittyvät kysymykset koskevat yritystoiminnan tuottaman taloudellisen lisäarvon jakautumista yrityksen ja sen eri sidosryhmien kesken (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 17). Kestävän kehityksen mukaiseen liiketoimintaan liittyy usein ajatus pitkällä aikavälillä toimimisesta esimerkiksi ympäristöön liittyvissä hankkeissa, jotka tuottavat vasta vuosien päästä ja toiminnassa otetaan huomioon seuraavat sukupolvet (Harmaala & Jallinoja 2012, 18).

Ensisijaisesti yhtiöllä on taloudellinen vastuu osakkeenomistajilleen voiton tuottamisen muodossa, mutta taloudellinen vastuu merkitsee myös vastuuta vastata muiden rahoittajien tuottovaatimukseen, työpaikkojen luomista, palkkojen maksua ja veron maksamista (Knuutinen 2014, 100). Taloudellinen vastuu yhteiskuntavastuun merkityksessä tarkoittaa usein sitä, että yritys luo taloudellista hyvinvointia ympäröivään yhteiskuntaan. Yritys voi siis toteuttaa taloudellista vastuutaan esimerkiksi ostojen, investointien tai yhteishankkeiden muodossa sekä tietenkin maksamalla yhteisöveroa ja työllistämällä ihmisiä. Puhutaan eettisistä hankinnoista, kun yritys ottaa tuotteita tai palveluita hankkiessa huomioon, että ne on tehty eettisiä peruseriaatteita noudattaen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 18)

Taloudellisen vastuun välittömät vaikutukset ovat suoria rahavirtoja, kuten työntekijöille maksetut palkat, ostot toimittajille ja maksetut verot yhteiskunnalle. Välilliset vaikutukset liittyvät esimerkiksi yrityksen kansantaloudelliseen merkittävyyteen, yhteiskunnallisiin innovaatioihin ja sijoittamispäätöksiin liittyviin vaikutuksiin. (Niskala ym. 2013, 17-18)

Taloudellisella ulottuvuudella on perusta pitkälti lainsäädännössä, jossa yrityksen toimintaa määräävät muun muassa verotukseen ja työnantajamaksuihin liittyvät säädökset (Harmaala & Jallinoja 2012, 18-19, 180). Verojalanjälkiraportointia käsitellään myöhemmin opinnäytetyön neljännessä luvussa. Taloudelliseen vastuuseen liittyy myös reiluun kilpailuun ja korruptioon liittyviä kysymyksiä (Knuutinen 2014, 101).

2.3 Ekologinen ulottuvuus

Ekologinen ulottuvuus eli ympäristövastuullinen ulottuvuus tarkoittaa sitä, että yritys pyrkii toimimaan ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Yritys on

vastuussa aiheuttamistaan ympäristövaikutuksistaan esimerkiksi vesistöihin, ilmaan ja maaperään. Viime vuosina kaikkia koskettavana ongelmana nähty ilmastonmuutos eli ilmakehän lisääntyvistä kasvihuonekaasupitoisuuksista aiheutuva ilmaston lämpeneminen nähdään myös asiana, jonka torjuminen tulee ottaa huomioon ympäristövastuullisessa yritystoiminnassa. Ympäristövastuullinen yritys tiedostaa toimintansa ympäristövaikutukset ja pyrkii toimimaan ympäristön kannalta vastuullisesti. Tähän liittyy esimerkiksi pyrkimykset suojella ilmastoa ja vesistöä, vähentää jätteiden määrää kierrättämällä ja ottaa huomioon ympäristönäkökohtia jo tuotetta ja tuotantoprosessia suunniteltaessa ja raaka-aineita ja pakkausmateriaaleja valitessa. Lisäksi yritys voi ottaa huomioon ympäristönäkökulman esimerkiksi kiinteistöjensä energiatehokkuudessa ja tuotteidensa kuljetuksissa.

Ympäristöä koskeva lainsäädäntö säätelee muun muassa ilmaston- ja vesiensuojelua, jätteitä ja kierrätystä, energiatehokkuuden lisäämistä ja energian käyttöä sekä tuotepakkauksia ja tuotemerkintöjä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 22-23, 36)

2.4 Sosiaalinen ulottuvuus

Sosiaalinen vastuu suuntautuu yrityksen vaikutuspiirissä oleviin ihmisiin ja ensisijaisesti yrityksen henkilöstöön. Henkilöstön lisäksi sosiaalista vastuuta koskevilla kysymyksillä voi olla vaikutusta yrityksen yhteistyökumppaneihin, tuotteisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Sosiaaliseen vastuuseen liittyvät olennaisesti henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen ja sen osaamisen kehittäminen, ihmisoikeudet sekä tuotevastuu ja kuluttajansuoja. Tuotevastuulla tarkoitetaan tuottajan vastuuta tuotteiden turvallisuudella ja vaatimustenmukaisuudesta. Yrityksellä voidaan katsoa myös olevan vastuu työllistämisen edistäjänä ja yritys voikin toteuttaa sosiaalista vastuuta esimerkiksi palkkaamalla työntekijöikseen maahanmuuttajia tai syrjäytyneitä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20)

Sosiaaliseen vastuuseen liittyy välittömiä ja välillisiä vaikutuksia. Välittömät vaikutukset kohdistuvat yrityksen omaan henkilöstöön ja välilliset vaikutukset esimerkiksi kumppaneiden ja alihankkijoiden työolosuhteisiin (Niskala ym. 2013, 18).

Sosiaaliseen vastuuseen liittyvä lainsäädäntö koskee esimerkiksi ihmisoikeuksia, työoikeuksia, työturvallisuutta ja työhyvinvointia. Tuotevastuulaki velvoittaa yrityksen vastuuseen siitä, etteivät yrityksen valmistamat, maahantuomat tai myymät tuotteet

aiheuta vahinkoa muille. Ammattiyhdistysliike vaikuttaa omalta osaltaan myös työelämän pelisääntöihin erityisesti Pohjoismaissa. Hyvinvointivaltioiden ulkopuolisissa maissa sosiaalisen vastuun noudattaminen on pitkälti yrityksille vapaaehtoista, eikä esimerkiksi vähiten kehittyneissä maissa ole sitä koskevaa lainsäädäntöä. Tällaisissa maissa sosiaalisen vastuun kysymykset koskevat esimerkiksi lapsi- ja orjatyövoiman ehkäisyä, peruspalkan määrittelemistä sekä työolojen kehittämistä. Lisäksi kehitysmaita koskettava ongelma on nälänhädästä ja köyhyydestä kärsivät ihmiset, joiden auttamiseen myös yritysten odotetaan osallistuvan. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20, 46,141)

3 YHTEISKUNTAVASTUUTA OHJAAVAT PERIAATTEET

3.1 Itsesääntely ja soft law

Oikeudellisesta näkökulmasta yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyy olennaisesti vapaaehtoisuuden käsite. Siihen sisältyy aina myös lainsäädännön noudattamista, vaikka yhteiskuntavastuuta tai yritysvastuuta ei ole terminä määritelty Suomen lainsäädännössä. Yritysten yhteiskuntavastuun voidaankin perimmiltään katsoa alkavaksi siitä, mihin lainsäädännön asettamat rajat päättyvät. (Knuutinen 2014, 95-96)

Yritysvastuuseen liittyy paljon itsesääntelyä, jossa talouden ja yhteiskunnan toimijat tai esimerkiksi kansalaisjärjestöt vahvistavat itse vapaaehtoisesti erilaisia käytäntöjä, yhteisiä sääntöjä ja ohjeita tai vapaaehtoisia sopimuksia, valvontajärjestelmä sanktioineen sekä menetelmä riitojen ja erimielisyyksien ratkomiseen. Esimerkiksi erilaiset laatustandardit ja sertifiointimenetelmät ovat tuotettu itsesääntelyllä, jotta parannettaisiin tuotteiden tai prosessien laatua. (Sorsa 2010, 11) Itsesääntelyyn ei siis liity lainsäädäntöä, toisin kuin yhteissääntelyyn, jossa sääntelyviranomaisen asettamien säädöksen tavoitteiden toteutus annetaan kyseisen alan tunnustettujen osapuolten, kuten taloudellisten toimijoiden tai työmarkkinaosapuolten tehtäväksi. (Toimielinten välinen sopimus paremmasta lainsäädännöstä, 2016)

Itsesääntely on siis niin sanottua soft law'ta eli ei sitovaa oikeutta, mutta vaikka se ei ole oikeudellisesti sitovaa, voi sillä kuitenkin olla oikeudellista merkitystä jopa tuomioistuimissa. Soft law voi vaikuttaa Euroopan Unionin oikeudessa direktiivien tai muiden säädösten tulkittamiseen ja kansallisten tuomioistuimen onkin EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan otettava huomioon soft law –instrumentteja tulkitessaan kansallista oikeutta EU-säädösten valossa. (Valleala 2015, 18)

Yhteiskuntavastuun perustan katsotaan muodostuvan erityisesti YK:n, ILO:n ja OECD:n luomille sopimuksille. Lisäksi keskeisiä ovat erilaiset standardit, joista tässä opinnäytetyössä esitetään yhteiskuntavastuun näkökulmasta kaikkein olennaisimmat.

3.2 Yk:n sopimuksia ja julistuksia

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

Yhdistyneet kansakunnat (YK) hyväksyivät vuonna 1948 yhden maailman merkittävimmistä sopimuksesta; ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen. Julistuksessa määritellään jokaiselle yksilölle kuuluvia oikeuksia, joita ovat muun muassa ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus, mielipiteen- ja sananvapaus ja kokoontumis- ja yhdistymisvapaus. Julistuksen mukaan kaikki syntyvät vapaina ja tasavertaisina lain edessä, eikä ketään saa pitää orjana, kiduttaa tai kohdella epäinhimillisesti tai alentavasti. (Harmaala & Jallinoja 2012, 25) Julistuksessa mainitut oikeudet ovat yleisiä eli universaaleja, jolloin ne koskevat jokaista ihmistä. Niihin liittyvät myös luovuttamattomuuden ja perustavanlaatuisuuden käsitteet eli niitä ei voida ottaa keltään pois ja vain tärkeitä oikeuksia tulee kutsua ihmisoikeuksiksi. Vaikka kyseessä on vain kansainvälisen yhteisön luoma julistus, se on toiminut lähtökohtana monille kansainvälisille ihmisoikeussopimuksille, jotka ovat lähtökohtaisesti velvoittavaa oikeutta valtioiden välillä. (Niskala ym. 2013, 39-40)

Lasten oikeuksia koskeva yleissopimus

YK on solminut myös lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen vuonna 1989, jonka mukaan lapsella ei saa teettää hänen opintojaan haittaavaa tai terveyttään tai kehitystään vahingoittavaa työtä (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991).

Toimintaperiaatteet yrityksille

YK on luonut ihmisoikeuksiin liittyvät toimintaperiaatteet, jotka ovat suunnattu yrityksille. Periaatteita on kolme ja ensimmäinen niistä on valtion velvollisuus suojella ihmisiä kolmansien osapuolten eli myös yritysten aiheuttamilta ihmisoikeusloukkauksilta käyttämällä keinoina politiikkaa, sääntelyä ja oikeustoimia. Toinen periaate on yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia, johon liittyy asianmukaisen huolellisuuden noudattaminen ihmisoikeusloukkauksien välttämiseksi ja asianmukaiset toimenpiteet loukkauksen sattuessa. Kolmas periaate on valtion velvollisuus varmistaa, että yrityksen aiheuttaman ihmisoikeusloukkauksen kokenut pääsee tehokkaiden oikaisukeinojen piiriin. (Niskala ym. 2013, 42)

Rion julistus

YK:n Rio de Janeirossa vuonna 1992 hyväksytty Rion julistus on merkittävä sopimus kestävän kehityksen kannalta, sillä se määrittelee kestävän kehityksen merkitystä. Julistuksen tärkeitä teemoja ovat köyhyyden poistaminen, ympäristönsuojelun edistäminen, tuotanto- ja kulutustapojen muuttaminen, varovaisuusperiaate sekä niin sanottu saastuttaja maksaa-periaate eli ympäristöön liittyvien ulkoiskustannusten siirtäminen saastuttajan itsensä maksettavaksi. (Niskala ym. 2013, 43)

YK:n korruption vastainen yleissopimus

YK solmi vuonna 2003 ensimmäisen kansainvälisesti sitovan sopimuksen korruption kitkemiseksi. Sopimuksessa on säädetty rangaistaviksi virkamiehen lahjominen ja lahjuksien otto sekä rahanpesu eli omaisuuden laittoman alkuperän salaaminen ja peittäminen. (Korruption vastainen yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus, 2006)

3.3 ILO:n ydinsopimukset ja kolmikantainen periaatejulistus

Kansainvälinen Työjärjestö ILO on määritellyt työntekijöiden ihmisoikeudet työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia koskevassa julistuksessaan vuodelta 1998. Julistuksen pohjana ovat niin kutsutut ILO:n ydinsopimukset, joissa julistuksen määrittelemät oikeudet ilmaistaan. ILO:n julistuksen mukaan työntekijöiden ihmisoikeuksia ovat yhdistymisvapaus ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokas tunnustaminen, kaikenlaisen pakkotyön poistaminen, lapsityövoiman käytön tehokas kieltäminen sekä työmarkkinoilla ja ammatinharjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistaminen. Kaikkien ILO:n jäsenmaiden tulee noudattaa, edistää ja toteuttaa näitä oikeuksia, vaikka jäsenmaat eivät olisi ratifioineet ILO:n yleissopimuksia. Suomessa yleissopimukset on ratifioitu ja näin ollen ne ovat osa Suomen lainsäädäntöä. (Valleala 2015, 12-14)

ILO julkaisi vuonna 1977 kolmikantaisen periaatejulistuksen, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa. Julistuksen pääperiaate on kolmikantaisuudessa eli kolmen osapuolen, hallitusten, työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen sekä monikansallisten yritysten välisessä yhteistyössä. Julistus tarjoaa ohjeita työllistämiseen, koulutukseen, työ- ja elinolosuhteisiin sekä työelämän suhteisiin liittyen. Julistuksen mukaan osapuolten tulee toiminnassaan edistää työllisyyttä, kehittää ammattiin liittyvää koulutusta, maksaa vähintään saman tasoista

palkkaa kuin muutkin kyseisen maan samalla alalla toimijat sekä tarjota ja taata työntekijöilleen ammatillinen järjestäytymisvapaus ja järjestäytymisoikeus. (Kolmikantainen periaatejulistus, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa, 2001)

3.4 OECD:n ohjeet monikansallisille yrityksille

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on luonut toimintaohjeet monikansallisille yrityksille vuonna 1976. Toimintaohjeet pyrkivät edistämään yritysten osuutta taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen kehitykseen ympäri maailmaa (Knuutinen 2014, 320). Toimintaohjeissa käsitellään muun muassa ympäristösuojelua, kuluttajansuojaaan liittyviä kysymyksiä, lahjonnan torjumista sekä verotusta (Niskala ym. 2013, 45).

OECD kehottaa toimintaohjeissaan yrityksiä kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja työntekijöidensä oikeuksia esimerkiksi takaamalla työntekijöiden oikeus liittyä ammattiliittoon. Toiminnassaan yrityksen tulee ottaa ympäristö huomioon ja torjua korruptiota ja lahjontaa. Yrityksen markkinoinnin tulee olla reilua ja rehellistä ja tuotteiden tulee olla korkealaatuisia ja turvallisia. Kilpailua rajoittavista toimista tulee pidättäytyä ja yrityksen tulee osallistua vastuulliseen veronmaksuun. (TEM, 2017)

3.5 Standardit

Standardit ovat asiakirjoja, jotka ilmaisevat yhteisiä toimintatapoja ja jotka on laadittu helpottamaan kuluttajien, elinkeinoelämän ja viranomaisten elämää. (Suomen Standardisoimisliitto SFS, n.d.)

ISO 26000

Keskeisimpiä standardeja yhteiskuntavastuussa on ISO:n laatima ISO 26000-standardi. Standardi soveltuu kaiken tyypisille ja -kokoisille organisaatioille kaikkialla maailmassa ja sen tarkoitus on edistää yhteiskuntavastuun ymmärtämistä ja toteuttamista. ISO 26000-standardin mukaan yhteiskuntavastuun periaatteena on edistää kestävästä kehitystä, terveyttä ja yhteiskunnan hyvinvointia. Yrityksen tulee toimia avoimesti ja läpinäkyvästi noudattaen eettisiä arvoja. Ydinaiheiksi standardissa muodostuvat organisaation hallintotapa, ihmisoikeudet, työelämän käytännöt, ympäristö,

oikeudenmukaiset toimintatavat, kuluttaja-asiat sekä yhteisön toimintaan osallistuminen ja yhteisön kehittäminen. Standardi toimii hyvänä yhteiskuntavastuun oppaana, kun yhteiskuntavastuuta pyritään sisällyttämään osaksi koko organisaation toimintaa. (Suomen Standardisoimisliitto SFS, 2011)

ISO 14000

ISO 14000 on tunnetuin ympäristöjohtamiseen liittyvä standardisarja ja sen tunnetuin instrumentti on ISO 14001-ympäristöjärjestelmästandardi. Standardisarja käsittelee muun muassa ympäristöjärjestelmiä, ympäristöaudintoja ja –tarkastuksia ja kasvihuonekaasupäästöjen hallintaa (Lindroos 2016, 12). ISO 14001-ympäristöjärjestelmässä organisaatio tunnistaa toimintansa ympäristövaikutukset, selvittää lakisääteiset velvoitteensa ja noudattaa niitä ja sitoutuu parantamaan jatkuvasti ympäristönsuojelunsa tasoa. Järjestelmän käyttöönottanut yritys varaa resursseja ja ylläpitää henkilöstön osaamista ympäristöasioihin liittyen ja varautuu ympäristöriskeihin ja –onnettomuuksiin ja pyrkii omalla toiminnallaan ehkäisemään niitä. (Suomen Standardisoimisliitto SFS, n.d.)

ISO 45000

ISO 45000-standardi koskee työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmiä. ISO 45000-standardi on korvannut aikaisemmin tunnetun OHSAS 18000-standardin. Standardi painottaa ylimmän johdon sitoutumista ja työntekijöiden osallistumista työterveys- ja työturvallisuusasioihin ja sen mukaan työturvallisuuteen ja työterveyteen liittyvät asiat tulee yhdistää organisaation liiketoimintaprosesseihin. (Suomen Standardisoimisliitto SFS, n.d.)

SA8000

Työolojen hallintaa käsittelee standardi SA8000, jossa käsitellään lapsi- ja pakkotyövoimaa, terveellistä ja turvallista työympäristöä, järjestäytymisvapautta, työaikoja ja palkkausta (Lindroos 2016, 13). Standardin tavoitteena on varmistaa perusihmisoikeuksien toteutuminen työpaikalla ja parantaa työoloja kaikkialla maailmassa. Se koskee erityisesti teollista tuotantoa ja vaate- ja kuljetusalojen toimintaa (Sorsa 2010, 24).

3.6 Ympäristön ja eettisen tuottamisen merkintöjä ja yritysvastuu markkinoinnissa

Yritykset voivat hakea tuotteilleen erilaisia ympäristömerkkejä, joiden tarkoituksena on ohjata tuotteiden valmistusta ympäristöystävälliseen suuntaan ja viestiä kuluttajille, että tuotteet on valmistettu ympäristöä säästämällä tai eettisiin arvoihin perustuen. Tunnetuimpia ympäristömerkkejä on Joutsenmerkki, joka on käytössä Pohjoismaissa. Joutsenmerkin saaneen tuotteen valmistaja ottaa huomioon ympäristövaikutukset monipuolisesti koko tuotteen elinkaaren aikana. Luomu-merkki tuotteessa kertoo, että vähintään 95% sen ainesosista on tuotettu luonnonmukaisesti. Geenimanipulaation käyttö on luomutuotteissa kiellettyä. Euroopan Unionilla on käytössä ympäristömerkki EU-kukka, jolla on samat myöntämiskriteerit kuin Joutsenmerkillä. EU-maissa on lisäksi käytössä Energiamerkki, joka kertoo kotitalouden laitteiden energiankulutuksesta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 137-139)

Reilu Kauppa-sertifikaatti kertoo kuluttajille tuotteesta, että viljelijöille maksetaan riittävä korvaus työstään kehittyvissä maissa. Toinen sosiaaliseen vastuuseen liittyvä sertifikaatti on UTZ-sertifikaatti, jonka saanut valmistaja huolehtii tuotantotilojen työntekijöiden oikeuksista ja hyvinvoinnista. Euroopassa suosittu eettiseen tuottamiseen liittyvä merkki Öko-Tex Standard 100 on käytössä tekstiileissä ja merkin saaminen edellyttää, että tuotannossa käytetään vain ihmiselle ja ympäristölle myrkyttömiä eivätkä tuotteet sisällä terveydelle haitallisia aineita. (Harmaala & Jallinoja 2012, 140)

Kansainvälinen kauppakamari ICC on antanut ohjeet elinkeinoelämälle liittyen vastuulliseen mainontaan ja markkinointiin ja luonut niiden perusteella Mainonnan kansainväliset perussäännöt. Pelisääntöjen peruseriaatteena on, että markkinoinnissa ja mainonnassa tulee noudattaa korkeita eettisiä arvoja viestintäkanavasta riippumatta.

Mainonnan tulee olla lain ja hyvän tavan mukaista ja sen tulee olla rehellistä ja totuudenmukaista. Mainoksissa ei saa syrjiä ihmisiä rodun, kansallisuuden, sukupuolen, iän tai uskonnon perusteella eikä se saa johtaa kuluttajia harhaan. Mainos ei myöskään saa jäljitellä toisen yrityksen mainosta eikä siinä saa halventaa toista yritystä tai tuotetta. Lapset ja nuoriso tulee myös ottaa huomioon mainonnassa, eikä mainos täten saa aiheuttaa vahinkoa lapsen tai nuoren henkiseen, fyysiseen tai moraaliseen tilaan tai rohkaista nuorta turvattomiin ja vaarallisiin tilanteisiin. (Juutinen & Steiner 2010, 168-173)

3.7 Euroopan Unionin tasolla

Komission tiedoksianto kestävästä kehityksestä

Euroopan yhteisöjen komissio on julkaissut vuonna 2001 tiedoksiannon liittyen Euroopan unionin kestävästä kehityksen strategiaan. EU sitoutuu strategiassa huomioimaan sosiaaliset, ekologiset ja taloudelliset näkökohdat tasapuolisesti kaikissa poliitikoissaan ja toiminnassaan. Strategia korostaa myös kansalaisten ja yrityksen osallistumisen tärkeyttä kestävässä kehityksessä ja se kehottaa yrityksiä, jotka työllistävät yli 500 henkilöä julkaisemaan omista vuosikertomuksissaan ympäristö- ja sosiaaliseen vastuuseen liittyviä tietoja. (Niskala ym. 2013, 46)

Komission vihreä kirja

Euroopan parlamentti julkaisi vuonna 2002 mietinnön komission vihreästä kirjasta, joka loi yhteisen eurooppalaisen näkemyksen yritysten yhteiskuntavastuulle. Se määrittelee yhteiskuntavastuun yrityksille vapaaehtoiseksi käsitteeksi integroida sosiaaliset ja ekologiset näkökulmat omaan liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmien välillä. (Niskala ym. 2013, 46-47)

CSR-tiedoksianto

Komission CSR- eli yhteiskuntavastuutiedoksianto vuodelta 2006 sisältää komission antamia ehdotuksia siitä, miten yhteiskuntavastuukysymyksien poliittista näkyvyyttä voitaisiin parantaa ja niitä koskevia käytäntöjä kehittää. Tiedoksianto korostaa yhteiskuntavastuullisten käytäntöjen positiivista vaikutusta EU-alueella muun muassa työmarkkinoiden yhdentymisessä ja Euroopan kilpailukykyä säilyttämisessä. Komissio suhtautuu yhteiskuntavastuuseen liiketoiminnan käytäntöjen vapaaehtoisena työkaluna. (Sorsa 2010, 14)

Hankintadirektiivi julkisista hankinnoista

Julkisilla hankinnoilla tarkoitetaan valtion, kuntien ja seurakuntien tekemiä tavara- tai palveluostoja ja rakennushankkeita. Julkisista hankinnoista on annettu EU:ssa hankintadirektiivi, joka ohjaa julkisissa hankkeissa noudatettavia menettelytapoja. Keskeisiä periaatteita hankinnoissa ovat avoimuus, tasapuolisuus, tarjoajien syrjimätön kohtelu sekä julkisuus. Julkisia hankintoja tehdessä palveluntarjoajat tulee kilpailuttaa

ja hankinnoissa tulee huomioida vastuullisuusnäkökohtia. (Harmaala & Jallinoja 2012, 188-189)

3.8 Lainsäädäntö

Suomessa työ- ja elinkeinoministeriö vastaa yhteiskuntavastuupoliitikasta, mutta sen lisäksi asiaan liittyviä aiheita käsitellään myös ulkoasiainministeriössä, valtioneuvoston kansliassa sekä ympäristöministeriössä. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa yhteiskunta- ja yritys vastuun neuvottelukunnasta, joka seuraa yhteiskuntavastuupoliitikan toteuttamista. (Työ- ja elinkeinoministeriö, n.d.) Neuvottelukunnan keskeisimpiä tehtäviä on edistää julkisen vallan toimenpiteitä vastuullisen työelämän ja yritystoiminnan kehittämiseksi ja edistää OECD:n toimintaohjeiden soveltamista ja yritys vastuuta koskevien toimintaohjeiden tuntemusta. Lisäksi neuvottelukunta tiedottaa yhteiskuntavastuuseen liittyvistä kysymyksistä ja lainsäädännöstä ja se voi lausua työ- ja elinkeinoministeriön pyynnöstä näkemyksensä, onko yritys menetellyt OECD:n toimintaohjeiden mukaisesti. (Juutinen & Steiner 2010, 113)

Suomalaisessa lainsäädännössä olennaisia säädöksiä yritys vastuun kannalta ovat muun muassa kuluttajansuojalaki, tuotevastuulaki, ympäristönsuojelulaki, kirjanpitolaki ja työtä koskeva lainsäädäntö. Myös perustuslaissa on yhteiskuntavastuuseen liittyviä kohtia.

Elinkeinonharjoittajaa sitoo kuluttajansuojalaki, joka suojaa kuluttajaa esimerkiksi, jos tuotteessa on jokin vika tai tuotteesta mainostetaan virheellisesti. Lain mukaan markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista eikä siinä saa antaa harhaanjohtavia tietoja. Elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää kuluttajan kannalta kohtuuttomia sopimusehtoja tarjotessaan kulutushyödykkeitä. Mikäli kaupan kohteena olevassa tavarassa on virhe, ostajalla on oikeus vaatia, että myyjä korjaa virheen tai toimittaa virheettömän tavarana. Jos se ei tule kysymykseen, ostaja voi vaatia hinnanalennusta tai purkaa kaupan. (KSL)

Tuotevastuulaki luo tuotteen valmistajalle velvollisuuksia tuotteen turvallisuuteen liittyen. Lain mukaan yritys on vastuussa, etteivät sen valmistamat, maahantuomat tai myymät tuotteet aiheuta vahinkoa ulkopuoliselle. Mikäli tuote ei ole ollut niin turvallinen, kuin on ollut aihetta odottaa, yrityksen on suoritettava vahingonkorvausta vahingosta. (Tuotevastuulaki)

Ympäristönsuojelulaissa säädetään muun muassa ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä, ympäristövahinkojen torjumisesta, kestävän ja monimuotoisen ympäristön turvaamisesta sekä ilmastonmuutoksen torjumisesta ja luonnonvarojen kestävästä käytöstä. Lain mukaan toiminnanharjoittajan tulee olla selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista ja -riskeistä ja niiden hallinnasta ja rajoitettava toimintansa päästöjä mahdollisimman vähäisiksi. (YSL) Ympäristölainsäädäntöön liittyy kolme periaatetta: varovaisuusperiaate, saastuttaja maksaa-periaate sekä ulkoiskustannusten sisäistäminen. Varovaisuusperiaatteen mukaan ympäristönsuojelutoimiin tulee ryhtyä, vaikka olisi aukotonta tieteellistä näyttöä ympäristön tilan parantumisesta. Saastuttaja maksaa-periaate sysää vastuun negatiivisten ympäristövaikutusten korjaamisesta vahingon aiheuttajalle. Vahingonkorvausvastuuta vaaditaan siis suoraan yritykseltä, joka on aiheuttanut haittaa ympäristölle. Kustannuksia, jotka aiheutuvat tuotteen tai palvelun ympäristöhaitoista ja jotka päätyvät ulkopuolisten maksettaviksi, kutsutaan ulkoiskustannuksiksi. Ne ovat siis seurausta yrityksen toiminnasta, mutta yritys ei maksa niitä, sillä kustannuksia ei ole sisällytetty tuotteen tai palvelun myyntihintaan. Esimerkkinä tällaisista kustannuksista ovat paikallisen ilman saastuminen tehtaan toiminnan vaikutuksena alueella, jossa hengitystieoireita saaneet potilaat hoidetaan paikallisessa terveyskeskuksessa julkisen terveydenhuollon voimavaroilla. (Harmaala & Jallinoja 2012, 204-205)

Kirjanpitolaissa säädetään muun muassa kirjanpitovelvollisuudesta sekä siitä, mitä tietoja tilinpäätöksessä tulee ilmoittaa. Lain mukaan tilinpäätöksen tulee sisältää taloudellista asemaa kuvaavan taseen, tuloksen muodostumista kuvaavan tuloslaskelman, varojen hankintaa ja niiden käyttöä selvittävän rahoituslaskelman sekä taseen, talouslaskelman ja rahoituslaskelman liitetiedot. (KPL)

Työsopimuslaki sääntelee työnantajan ja työntekijän välistä suhdetta. Lain tarkoituksena on turvata henkilöstölle oikeudenmukainen ja inhimillinen kohtelu työelämässä. Suomessa työntekijän ja työnantajan välistä suhdetta säädellään myös eri alojen työehtosopimuksissa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 206) Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta pyrkii ehkäisemään sukupuolten välistä eriarvoisuutta työntekijän rekrytoinnissa, palkkaamisessa ja urakehityksessä (Harmaala & Jallinoja 2012, 207).

Perustuslain 20§:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. (PL 20§) Tämän voidaan katsoa velvoittavan myös yrityksiä.

Rikoslaisissa on säädetty oikeushenkilölle eli yritykselle määrättävästä yhteisösakosta. Yhteisösakko voidaan määrätä esimerkiksi ihmiskaupasta, työturvallisuusrikoksesta, työsyrynnästä, ympäristörikoksista tai esimerkiksi veropetoksesta. Sen suuruus on vähintään 850 euroa ja enintään 850 000 euroa ja sen lisäksi yritys voidaan tuomita lisäksi menettämisseuraamukseen ja vahingonkorvauksiin. (Valleala 2015, 37)

3.9 Corporate governance

Corporate governance eli hyvä hallinnointitapa on Suomessa käytettävä järjestelmä, joka kannustaa yrityksiä noudattamaan korkeatasoista kansainvälisesti arvostettua hallinnointitapaa. Siinä korostuu avoimuus johtotason palkkioista, palkitsemisjärjestelmistä ja siitä, mistä yhtiön hallintoelin koostuu. Corporate governancen tarkoitus on edistää suomalaisten yritysten menestymistä kansainvälisillä markkinoilla ja yhtenäistää sijoittajille annettavaa tietoa ja toimintatapoja. Toimintaperiaatetta tulee noudattaa niin sanotulla noudata tai selitä –periaatteella eli lähtökohtaisesti yrityksen tulee noudattaa kaikkia järjestelmän ohjeita ja mikäli yritys poikkeaa jostain hallinnointitavan suosituksesta, sen tulee perustella poikkeaminen ja ilmoittaa siitä.

Corporate governance sisältää suosituksia muun muassa yhtiökokouksesta, hallituksesta, toimitusjohtajasta ja muusta johdosta, palkitsemisesta ja sisäisestä valvonnasta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 90) Corporate governance määrittelee yritysjohton roolin, velvollisuudet ja heidän suhteensa osakkeenomistajiin. Se voidaan nähdä järjestelmänä, jota käytetään yritystoiminnan johtamiseen ja kontrollointiin. (Knuutinen 2014, 325)

4 YRITYSVASTUUN RAPORTOINTI

4.1 Yleistä

Yhteiskuntavastuuraportti on yrityksen tai organisaation julkaisema raportti, josta selviää yrityksen jokapäiväisen toiminnan aiheuttamat taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset tietyn raportointiajanjakson aikana. Raportista siis ilmenee mitä vaikutuksia yritystoiminnalla on ollut yhteiskuntavastuun näkökulmasta, mitä vaikutuksille on tehty ja mitä niille aiotaan tehdä tulevaisuudessa. (Lindroos 2016, 9) Raportointi on olennainen osa yritysvastuuta ja sitä tuleekin toteuttaa kiinteänä osana yrityksen liiketoimintaa. Raportoinnin taustalla on sidosryhmien vaatimus yritysten tilivelvollisuudesta yhteiskuntavastuuseen liittyen. (Juutinen & Steiner 2010) Raportointi voidaan nähdä yrityksen sisäisen kehittämisen ja riskienhallinnan työkaluna, lisäksi se lisää yritystoiminnan yhteiskunnallisten vaikutusten läpinäkyvyyttä ja sillä voi olla myös positiivisia vaikutuksia yrityksen ja sen sidosryhmien vuorovaikutuksen kannalta (Knuutinen 2014, 113).

Edellytys hyvälle yritysvastuuraportoinnille on raportoidun tiedon uskottavuus. Raportin tulee vakuuttaa lukija raportissa esitettyjen tietojen totuudesta ja toimia luotettavana tiedonlähteenä. Raportointiin liittyy myös edellytyksiä tasapainoisuuden, kattavuuden ja asiayhteyden suhteen. Tasapainoisuuteen liittyy odotus siitä, että raportti on kattava kuvaus yrityksen toiminnasta eli siinä kuvataan sekä myönteisiä että kielteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kattavuuden periaate edellyttää kaikkien olennaisten seikkojen käsittelemistä yritysvastuun osa-alueiden arvioimiseksi. Yritysrportissa tulee lisäksi ottaa huomioon kestävä kehityksen asiayhteys. (Juutinen & Steiner 2010, 249-251)

Raportoitavat asiat voidaan jakaa taloudellisiin tietoihin ja muihin ei-taloudellisiin tietoihin. Toinen jakoperuste on jakaa tiedot lakiperusteisiksi eli lakisääteiseksi informaatioksi tai vapaaehtoiseksi informoinniksi, jota suurin osa raportoiduista tiedoista edustaa. (Juutinen & Steiner 2010, 197)

4.1.1 Lakisääteinen ja vapaaehtoinen informaatio

Yrityksen lakisääteisistä raportoitavista tiedoista säädetään kansallisesti kirjanpitoasetuksessa, kirjanpitolaissa ja valtiovarainministeriön asetuksessa arvopaperin liikkeeseenlaskijan säännöllisestä tiedonantovelvollisuudesta. Lakisääteisiin taloudellisiin tietoihin kuuluvat muun muassa tiedot tilikauden palkoista, palkkioista, eläkekuluista ja muista henkilöstökuluista, tiedot liikevaihdon jakautumisesta toimialoittain ja maantieteellisten markkina-alueiden mukaisesti, sekä tiedot tuloveroja koskevista liitetiedoista. Tilinpäätöstiedot ovat lisäksi aina pakollisia tietoja ilmoitettaviksi ja niitä koskee Suomessa kirjanpitolaissa mukainen tilinpäätösstandardi FAS tai kansainvälinen IFRS-tilinpäätösstandardi. Tilinpäätöksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Muuta lakiin perustuvaa ei-taloudellista informaatiota on esimerkiksi tieto henkilöstön keskimääräisestä luvusta tilikauden aikana, tieto osakkeiden omistuksen jakautumisesta ja osakkeenomistajista sekä arvio toiminnan merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä. (Juutinen & Steiner 2010, 198, 212)

Vapaaehtoisesti annettaviin taloudellisiin tietoihin sisältyvät muun muassa tiedot ostoista tavarantoimittajilta toimintamaittain, tiedot maksetuista palkoista ja veroista maakunnittain, tiedot henkilökunnan terveydenhoitoon käytetyistä varoista, tiedot sijoituksesta koulutukseen ja tiedot tuesta yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Muuta kuin taloudellista informaatiota ovat esimerkiksi tiedot henkilöstön koulutustaustasta ja koulutustasosta, työsuhteen kestosta ja ikäjakaumasta. (Juutinen & Steiner 2010, 198-199)

4.1.2 Raportoitavat tiedot yritysvastuun näkökulmasta

Taloudellista vastuuta mittaavat tiedot koskevat raportoinnissa esimerkiksi yrityksen maksamia palkkoja ja veroja, tavarantoimittajilta hankittuja tavaroita ja palveluita ja yrityksen luomien uusien työpaikkojen määrää.

Sosiaalisesta vastuusta kertovaa informaatiota ovat muun muassa yrityksen panostus henkilöstön hyvinvointiin, työoloihin ja työturvallisuuteen sekä ihmisoikeuksien arvostus.

Ympäristövastuun näkökulmasta olennaisia tietoja ovat esimerkiksi tieto yrityksen energian kokonaiskulutuksesta, hiilidioksidipäästöistä ja jätemääristä. (Juutinen & Steiner 2010, 199-200)

4.2 GRI

Global Reporting Initiative eli GRI on merkittävin kansainvälinen raportointikehikko vastuullisuuden raportointiin ja se soveltuu kaikenlaisiin yrityksiin kaikkialla maailmassa. GRI pyrkii luomaan yleisesti hyväksytyt toimintamallit yritysvastuuraportointiin ja korostaa raportoinnin laadukkuutta, yhdenmukaisuutta ja käytettävyyttä (Juutinen & Steiner 2010, 242).

GRI-ohjeistuksen mukainen yritysvastuuraportti rakentuu strategiasta ja analyysistä, organisaation taustakuvauksesta, tunnistetuista olennaisista näkökohdista ja laskentarajoista, sidosryhmävuorovaikutuksesta, raportin kuvauksesta, hallinnosta ja liiketoiminnan eettisyydestä. Strategia ja analyysi antavat lukijalle käsityksen, minkälainen lähestymistapa yrityksellä on yritysvastuuseen strategisella tasolla ja kyseinen osio sisältää yleensä yrityksen ylimmän johdon lausunnon. Organisaation taustakuvaus antaa raportin lukijalle käsityksen raportoivan yrityksen toiminnasta ja raporttiin vaikuttavista tekijöistä. Tunnistettujen olennaisten näkökohtien ja laskentarajojen osio kuvaa prosesseja ja menettelytapoja, joita organisaatio toteuttaa, kun se määrittelee yritysvastuun näkökohtia, raportin sisältöä ja laskentarajoja. Sidosryhmävaikutuksen osio kertoo raportin lukijalle, millaisia sidosryhmiä yrityksellä on ja mitkä ovat yrityksen sidosryhmätoiminnan periaatteita. Raportointiajanjakso, aikaisemmat raportit ja raporttien julkaisu tiheys selviävät raportin kuvausta käsittelevässä osiossa. Raportin hallintoa käsittelevä osuus avaa lukijalle yrityksen hallituksen roolia yritysvastuustrategiassa ja minkälaisia yritysvastuun hallintokäytäntöjä yrityksellä on. Raportista tulee myös käydä ilmi kuvaus organisaation keskeisimmistä arvoista, eettisistä periaatteista ja raportoida, mikäli on tapahtunut väärinkäytöksiä tai loukkauksia. (Niskala ym. 2013, 139-161)

GRI:tä hyödyntävä yritys valitsee 79 eri tunnusluvun joukosta itselleen olennaisimmat. Seuranta on monipuolista, sillä yhtä tunnuslukua voidaan mitata usealla eri mittarilla. GRI:ssä listattujen tunnuslukujen lisäksi yritys voi valita myös omia yrityskohtaisia tunnuslukuja yritysvastuun seurantaan varten. (Juutinen & Steiner 2010, 183)

GRI-tunnusluvut jaotellaan avaintunnuslukuihin eli toimialasta riippumattomiin mittareihin, joita ovat esimerkiksi liikevoitto, energiankulutus tai henkilöstön määrä sekä täydentäviin tunnuslukuihin, joista saadaan tietyille toimialoille relevanttia tietoa (Harmaala & Jallinoja 2012, 226).

GRI:tä tulee käyttää vain viitekehyksenä, eikä yritys voi hyödyntää sen sisältämää tunnuslukulistaa suoraan kartoittamatta ensin omalle toiminnalleen olennaisia tunnuslukuja. Olennaisia raportoitavia tietoja valitessa tärkeää osaa näyttelee dialogi sidosryhmien kanssa; yrityksen tulee tunnistaa omat sidosryhmänsä ja valita raportoinnin osalta merkityksellisiä tietoja sidosryhmien tarpeet huomioon ottaen. (Juutinen & Steiner 2010, 183, 217)

4.3 Sisäinen valvonta

Jotta yritys vastuu saada tehokkaasti integroitua osaksi yrityksen liiketoimintaprosesseja, tarvitsee yrityksen järjestää sisäistä valvontaa. Sisäisessä valvonnassa varmistetaan, että toiminnot ovat tehokkaita ja taloudellisia, yhtiön taloudellinen raportointi on luotettavaa ja että organisaatio noudattaa siihen kohdistuvia lakeja ja säännöksiä. Sisäisestä valvonnasta on tavallisesti vastuussa yhtiön hallitus, operatiivinen johto ja muu henkilöstö. (Juutinen & Steiner 2010, 192)

Yleisin käytetty sisäisen valvonnan malli on Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission eli COSO. COSO:ssa sisäinen valvonta nähdään prosessina, joka varmistaa, että tavoitteet liittyen lakien ja säännösten noudattamiseen ja luotettavaan taloudelliseen raportointiin varmasti saavutetaan. COSO:ssa on määritelty viisi osatekijää sisäiselle valvonnalle, jotka tulisi integroida osaksi yrityksen johtamisen prosesseja. Osatekijöitä ovat valvontaympäristö, riskien arviointi, kontrollitoiminnot, informaatio ja kommunikointi ja kontrollin seuranta. Valvontaympäristöön vaikuttaa esimerkiksi organisaatiokulttuuri ja -rakenne ja riskien arviointia käytetään ulkoisten ja sisäisten riskien tunnistamiseen yritys vastuun kannalta. Kontrollitoiminnot eli toimintaperiaatteet auttavat toimintaohjeiden toteuttamisen varmistamisessa ja informaatio ja kommunikointi ovat tärkeitä, jotta johto saa riittävästi tietoa päätöksenteon pohjalta. Kontrollien seurantaan liittyy usein erilaisia auditointeja tai tarkastuksia, joilla arvioidaan sisäisen valvonnan toiminnan tehokkuutta. (Juutinen & Steiner 2010, 193-195)

4.4 Global Compact

Yk loi vuonna 1999 Global Compact-aloitteen, joka on maailman suurin yritysten yhteiskuntavastuualoite. Aloitteeseen sitoutuvat yritykset omaksuvat omaan toimintaansa ihmisoikeuksiin, työelämän periaatteisiin, vastuulliseen ympäristötoimintaan ja korruption vastaisuuteen liittyviä arvoja ja toteuttavat niitä omassa vaikutuspiirissään. (Harmaala & Jallinoja 2012, 50-51) Global Compact perustuu neljään kansainväliseen sopimukseen: YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, ILO:n työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia koskevaan julistukseen, YK:n Rion julistukseen ja YK:n korruption vastaiseen yleissopimukseen. Periaatteisiin sisältyy muun muassa velvollisuudet ihmisoikeuksien tukemiseen ja kunnioittamiseen sekä pakkotyön ja lapsityövoiman käytön poistamiseen, aloitteiden teko vastuullisuuden edistämiseksi ympäristöasioissa ja toiminta kaikenlaisia korruption muotoja vastaan. Aloitteeseen sitoutuneen yrityksen tulee integroida nämä periaatteet osaksi yrityksen liiketoimintaa ja raportoida niiden toteutumisesta vuosittain. (Juutinen & Steiner 2010, 245-246)

4.5 Verojalanjälkiraportointi

Viime vuosina on puhuttu veronjälkiraportoinnin tarpeellisuudesta ja vastuullisen veronmaksun katsotaankin kuuluvan olennaisesti yritysten yhteiskuntavastuuseen. Veroraportoinnista saadaan tietoa, kuinka paljon ja mihin maihin yritys on maksanut veroja. Sen koettaisiin lisäävän läpinäkyvyyttä ja avoimuutta ja kitkevän harmaata taloutta ja veroparatiisien käyttöä eli verojen siirtämistä kevyemmän verotuksen valtioihin. Kokonaisverojalanjäljen julkistamisella sidosryhmät saisivat tietoa siitä, kuinka vastuullinen yritys tosiasiallisesti on. Verojalanjäljensä raportoivien yritysten määrä onkin Suomessa kasvanut jatkuvasti. Tällä hetkellä verojalanjäljen raportointi on Suomessa valtion enemmistöomisteisia yhtiöitä lukuun ottamatta vapaaehtoista, mutta EU:ssa on ollut hankkeita raportoinnin säätämiseksi pakolliseksi. Verojalanjäljen raportointia on kuitenkin kritisoitu, sillä sen koetaan voivan lisätä hallinnollista taakkaa, kun kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavat yritykset joutuisivat keräämään verotietoja manuaalisesti maittain. (TEM, 2015)

Vastuullisena veronmaksajana voidaan pitää yritystä, joka maksaa veronsa oikeasuuruusena niihin maihin, joissa sillä on toimintaa. Selkeää on, että yritystä, joka

harjoittaa veronkiertoa tai muilla tavoin pyrkii verovilppiin, ei voida pitää vastuullisena, sillä se aiheuttaa valtiolle verovajetta. Vastuullinen veronmaksu ei kuitenkaan sulje pois asianmukaista verosuunnittelua eikä se tarkoita, että yrityksen pitäisi maksaa ylimääräisiä veroja. Sidosryhmien ja kuluttajien muuttuneet arvostukset ovat ohjanneet yrityksiä siirtymään aktiiviseen vastuullisuuteen sen sijaan että ne vain täyttäsivät passiivisesti velvollisuutensa. Käytännössä se tarkoittaa, että yritys ei näe veroja vain kustannuseränä, vaan myös taloudellisen lisäarvon jakamisena ympäröivään yhteiskuntaan. (Knuutinen 2014, 308)

5 YHTEISKUNTAVASTUU KILPAILUTEKIJÄNÄ

Yhdysvaltalainen yhteiskuntafilosofi ja ekonomisti Milton Friedman julkaisi vuonna 1970 artikkelin ”The social responsibility of business is to increase its profits”. Artikkelin mukaan ainoa yrityksen vastuu on voiton kasvattaminen pitkällä aikavälillä ja vastuulliset tekijät tulisi ottaa huomioon vain silloin, kun ne parantavat yrityksen kannattavuutta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 28) Joissain yrityksissä ollaan edelleen tätä mieltä, mutta yhä enemmän yritykset osaavat nähdä yhteiskuntavastuun noudattamisen kilpailutekijänä. Yhteiskuntavastuullisilla toimilla voidaan edistää yrityskuvaa ja vahvistaa yrityksen brändiä ja sillä tavoin nostaa yrityksen arvoa (Knuutinen 2014, 82).

Yhteiskuntavastuussa voidaan nähdä olevan yritykselle taloudellisia kannustimia: sen noudattaminen voi säästää kustannuksia ja vaikuttaa positiivisesti rahoituksen saantiin, yhteistyökumppanuuksiin tai toimittaja- ja viranomaissuhteisiin. Lisäämällä energiatehokkuuttaan, tehostamalla raaka-aineiden käyttöä ja vedenkulutusta sekä vähentämällä liikematkustamista yritys voi säästää organisaation kuluja ja luonnonvaroja.

Myös sosiaaliseen vastuuseen panostamisella voidaan säästää kuluissa. Vastuuseen liittyvät kustannussäästöt liittyvät usein pitkällä aikavälillä saataviin säästöihin ja samalla ne lisäävät ihmisten hyvinvointia. Kuluja vähentäviä toimia voivat olla esimerkiksi henkilöstön työturvallisuuteen panostaminen, osaamisen kehittäminen ja työviihtyvyyden lisääminen, jotka saattavat omilta osiltaan myös vähentää sairauspoissaolojen määrää. Samalla ne voivat lisätä tuottavuutta ja innovatiivisuutta, kun työtyytyväisyys yrityksessä paranee. (Harmaala & Jallinoja 2012, 59-60) Kiinnittämällä huomiota henkilöstön työkykyyn voi vähentää myös työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksia, jotka voivat olla huomattava kuluerä (Juutinen & Steiner 2010, 179). Kun henkilöstö on ylpeitä yritysvastuuta noudattavasta työnantajastaan, johdon ja henkilöstön motivaatio voi olla korkealla verrattuna yrityksiin, joissa työntekijät häpeävät epäeettisenä pidettyä työnantajayritystään (Juutinen & Steiner 2010, 41).

Taloudellisena motiivina yhteiskuntavastuun periaatteiden hyödyntämiselle on ympäristömyönteisten ja eettisten tuotteiden kysyntä. Kysyntä esimerkiksi luomutuotteille on kasvanut huomattavasti viime vuosikymmenien aikana. (Harmaala & Jallinoja 2012, 61) Kuluttajat ovat nykyisin tiedostavia ja valveutuneita ja suosivat

ostopäätöksissään mieluummin luontoa säästäviä tuotteita (Harmaala & Jallinoja 2012, 76). Muuttuneen kuluttajakäyttäytymisen myötä markkinoille on syntynyt niin sanottuja niché-yrityksiä, joiden olemassaolo ja liiketoimintastrategia perustuvat johonkin vastuullisuuteen liittyvään trendiin (Harmaala & Jallinoja 2012, 84). Kuluttajat voivat myös valita kaupan hyllyltä helpommin jonkin ympäristömerkin sisältävän tuotteen, jolloin merkinnällä varustettu tuote saa olennaista taloudellista kilpailuetua. Yritysvastuuseen panostamisen hyötynä voi tällöin nähdä kilpailukyvyn lisäämisen, sillä kun yrityksen palvelut ja tuotteet vastaavat kuluttajien ja asiakkaiden tarpeita, yritys pystyy pitämään asiakkaansa ja markkinansa ja parhaimmassa tapauksessa valtaamaan uusia (Juutinen & Steiner 2010, 39).

Viime vuosina on puhuttu niin sanotuista LOHAS-kuluttajaryhmän kasvavasta merkityksestä. LOHAS-kuluttajat (lifestyle of health and sustainability) arvostavat ekologisuutta ja samalla etsivät hyvää mieltä ja hyvää oloa. Eettiset arvot ohjaavat merkittävästi heidän kulutuspäätöksiään ja he näkevät paljon vaivaa löytääkseen tuotteita jotka vastaavat heidän arvojaan. LOHAS-kuluttajille nähdään tyypillisenä myös se, että heillä on laajat verkostot ja he jakavat tietonsa ja kokemuksensa yritysten vastuullisuudesta vähintään lähipiirilleen. LOHAS-kuluttajia arvioidaan olevan Suomessa jopa yli 800 000. Mikäli yritys ei siis ota huomioon LOHAS-kuluttajia, se voi menettää merkittävän markkinan. (Juutinen & Steiner 2010, 58-59) Lisäksi puhutaan niin sanotuista vihreistä kuluttajista, joille tärkein kriteeri tuotteen valinnassa on sen aiheuttamat ympäristövaikutukset (Harmaala & Jallinoja 2012, 149). Eettisille kuluttajille tärkeitä tekijöitä ovat tuotteen valmistusketjussa olevien ihmisten työolot ja tiedot tuotteen alkuperämaasta (Harmaala & Jallinoja 2012, 150). Yritys voi erottautua monista muista alan toimijoista positiivisesti esimerkiksi hyödyntämällä tuotannossaan eettisesti tuotettuja raaka-aineita ja varmistamalla, että alihankinnat tehdään maista, joissa työntekijöiden olosuhteet ovat hyvällä mallilla

Lainsäädäntö voi myös omalta osaltaan luoda taloudellista hyötyä yhteiskuntavastuuta noudattaville, sillä tällaisilta yrityksiltä löytyy osaamista ja resursseja aiheeseen jo siinä vaiheessa, kun uusia säädöksiä laitetaan voimaan. Lainsäädännön ennakointi nähdäänkin usein kannattavaksi yrityksen näkökulmasta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 62) Julkisella sektorilla käytössä olevat hallinnolliset valvontakeinot ovat työkaluja, joilla valvotaan säädösten noudattamista ja maksujen maksamista. Valvontakeinot liittyvät keskeisesti esimerkiksi elintarvikealaan, jossa suoritetaan elintarvikkeiden käsittelyyn liittyviä terveystarkastuksia. Noudattamalla vastuun periaatteita, yritys voi välttyä

julkishallinnollisten sanktioiden maksamiselta tai vahingonkorvausvelvollisuudelta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 63) Suomessa innovaatioita rahoitetaan ja edistetään esimerkiksi Teknologian kehittämiskeskuksen eli Tekesin ohjelmilla ja innovaatioiden tukemisen lisäksi voidaan kannustamiseksi myöntää verohelpotuksia ja syöttötariffeja (Harmaala & Jallinoja 2012, 64).

Olellaisena perustana yhteiskuntavastuun hyödyntämiselle on monessa yrityksessä maineriskien hallinta. Yrityksen imago nähdään erittäin tärkeänä tekijänä yrityksen menestymisen kannalta. Hyvä maine voi lisätä yrityksen tarjoamien palveluiden tai tuotteiden kysyntää, tehdä yrityksestä houkuttelevan työnhakijoiden näkökulmasta tai houkutella sijoittajia sijoittamaan yritykseen. Yritysvastuun noudattaminen voi kuitenkin aiheuttaa yritykselle maineriskejä, mikäli yritys ”puhuu enemmän kuin tekee”. (Harmaala & Jallinoja 2012, 71) Mikäli yritys toteuttaa vastuullista henkilöstöpolitiikkaa ja panostaa henkilöstön kehittämiseen, työnhakijoiden kiinnostus yritystä kohtaan voi lisääntyä ja yrityksen mahdollisuudet hankkia osaavaa työvoimaa paranevat (Juutinen & Steiner 2010, 41). Maineen merkitys yrityksille on kasvanut erityisesti median vallan lisääntyessä yhteiskunnassa (Harmaala & Jallinoja 2012, 96). Median julkaistessa yrityksessä havaittuja epäkohtia, kuluttajat reagoivat asiaan nopeasti esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja saattavat aloittaa boikotteja yrityksiä kohtaan. Kuluttajien lisäksi yritysten toiminnasta ovat kiinnostuneita myös erilaiset kansalaisjärjestöt ja aktivistiorganisaatiot, jotka saavat usein median huomion ja tukea mielipiteilleen (Knuutinen 2014, 318). Valitukset toiminnasta ja tuotteista tulisikin ottaa yrityksessä vakavasti, sillä boikotit ja asiakkaiden menettäminen voivat aiheuttaa yritykselle merkittäviä taloudellisia haittoja. Kun yritys joutuu ”mustalle listalle”, sieltä pois pääseminen voi olla hyvin vaikeaa ja kestää kauan. Maineen kannalta voidaan siis erottaa kaksi puolta: toimet tai laiminlyönnit, jotka vaikuttavat negatiivisesti yrityksen maineeseen sekä toimet, jotka vaikuttavat positiivisesti yrityksen maineeseen (Knuutinen 2014, 81). Yhteiskuntavastuun noudattamisen tarve usein syntyykin yrityksille kuluttajien luoman paineen avulla ja se nähdään osana riskienhallintastrategiaa.

Keskuskauppakamarin teettämän Yrityskulttuuritutkimuksen mukaan yritysten johdot kokevat yritysvastuun toteuttamisella olevan hyötyä erityisesti asiakkaiden pysyvyyden, yrityksen maineen parantumisen ja henkilöstön motivaation osalta. Sen nähdään myös vaikuttaneen olennaisesti kilpailukyvyn ja riskienhallinnan parantumiseen, kustannustehokkuuteen sekä tuotteiden ja palveluiden laadun paranemiseen. (Harmaala & Jallinoja 2012, 60) Kun kuluttaja arvioi yrityksen vastuullisuutta, keskeisimpinä

tekijöinä ovat yleensä yrityksen työntekijöiden reilu kohtelu, rehellisyys ja läpinäkyvyys ja terveelliset ja turvalliset tuotteet (Juutinen & Steiner 2010, 107).

Yhdysvaltalainen liiketaloustieteen professori Michael Porter on luonut yhteisen arvon tuottamisen mallin eli niin sanotun Creating share value-mallin (CSV). Hänen mukaansa vastuullisuudella on olennainen merkitys yrityksen kannattavuuteen ja kilpailukykyyn. CSV-mallin mukaan yrityksen tulee perustaa toimintansa yhteiskunnallisille toimenpiteille ja taloudellisille päämäärille ja tehdä päätöksensä tuottojen maksimoinnin ja kustannus-hyötyanalyysin perusteella. Tällöin päästään tilanteeseen, jossa liiketoiminta tai yrityksen arvo kasvaa samalla, kun yhteiskunnalliset olot paranevat esimerkiksi eriarvoisuuden vähentyessä. Esimerkkinä CSV-mallin mukaisesta toiminnasta ovat yrityksen investoinnit paikalliseen tie- tai rautatieverkostoon: samalla kun parempi kulkuyhteys edistää yrityksen raaka-aineiden pääsyä tehtaille ja tuotteiden toimittamista markkinoille, paikallinen yhteisö hyötyy paremmasta saavutettavuudesta ja turvallisemmasta tieverkostosta. (Harmaala & Jallinoja 2012, 80)

Aktiivinen kuluttaja hankkii ennen ostopäätöstä tietoa tarvitsemastaan tuotteesta ja tekee ostopäätöksensä hankkimansa tiedon perusteella. Tällöin olennaista osaa yrityksen kannalta näyttelee vastuullisuusmarkkinointi, jolla tarkoitetaan tuotteen positiivisten ympäristöominaisuuksien korostamiseen markkinoinnissa. (Harmaala & Jallinoja 2012,146) Vastuullisuusmarkkinoinnista ei kuitenkaan ole hyötyä, mikäli yritys ei ole implementoinut yritys vastuuta osaksi toimintaansa (Juutinen & Steiner 2010, 33).

Olennaisia elementtejä yritys vastuussa ovat läpinäkyvyys ja avoimuus, joihin liittyy keskeisesti yritys vastuuraportointi. Raportointi auttaa yritystä tunnistamaan liiketoimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja riskejä. Raportoinnilla voidaan myös olla vaikutusta yrityksen kilpailukykyyn, sillä se tarjoaa keinon erottautua muista kilpailijoistaan uusia työntekijöitä rekrytoitaessa. Sitä voidaan hyödyntää kilpailuun vaikuttavien ulkoisten tekijöiden tunnistamisessa, joita ovat esimerkiksi uudet teknologiat, erilaiset ympäristötrendit ja poliittiset ja oikeudelliset kysymykset. Lisäksi se voi vaikuttaa sijoittajien intresseihin: tulevaisuuteen suuntautuvaa raportointia voidaan pitää hyvänä johtamisena ja se voi vähentää sijoittajien ja osakkeenomistajien huolta yrityksen tulevaisuudesta. (Juutinen & Steiner 2010, 210) Vastuullisuusraportointi tukee johtamista ja se vastaa nopeasti muuttuviin sidosryhmien odotuksiin ja niiden esittämiin kysymyksiin. Raportoinnin voidaan katsoa lisäävän vuorovaikutusta ja luottamusta yrityksen ja sidosryhmien välillä. Se toimii myös viestinnällisenä työkaluna, ja tuo

yrityksen toimintaan läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. (Niskala ym. 2013, 99) Läpinäkyvyys ja avoimuus auttavat erityisesti dialogissa sidosryhmien kanssa.

Yhä useampi yritys sisällyttää yritysvastuun osaksi liiketoimintastrategiaansa ja pyrkii jatkuvasti keskustelemaan omien sidosryhmiensä kanssa ja vastaamalla niiden odotuksiin (Harmaala & Jallinoja 2012, 75). Yritysvastuun tavoitteita ja tuloksia voidaan mitata, kun vastuullisuus on aidosti osa strategiaa (Harmaala & Jallinoja 2012, 77).

6 LOPUKSI

Suomessa vastuukysymysten voidaan yleisesti katsoen nähdä olevan melko hyvällä mallilla ja suomalaisilta yrityksiltä usein vaaditaan yhteiskuntavastuun kiinteää sisällyttämistä koko yrityksen liiketoimintastrategiaan. Venäjällä ja Itä-Euroopan maissa sidosryhmien odotuksen yhteiskuntavastuun noudattamiselle ovat huomattavasti alhaisemmat ja Aasiassa ollaan vasta heräämässä yritysvastuuseen ja sen luomiin mahdollisuuksiin. Vähimmäistasona nähdään yleisesti lakien noudattaminen, mutta moni yritys ei pääse edes sille tasolle. Aasian tekstiilitehtaita kuvaillaan usein hikipajoina, joissa työntekijöiden oikeuksia poljetaan ja työolot ovat järkyttäviä. Kiinassa, josta suuri osa netistä tilatuista halpatavaroista on peräisin, ei ole vastaavanlaisia tuoteturvallisuusvaatimuksia kuin esimerkiksi EU:ssa myytävillä tuotteilla ja esimerkiksi Tukes onkin useissa tutkimuksissaan todennut kiinalaisten tuotteiden olevan kuluttajille vaarallisia. Lisäksi lapsityövoima on edelleen merkittävä ongelma erityisesti vaatetusteollisuudessa.

Yritysvastuu on käsitteenä melko uusi, vaikka sitä on toteutettu jo pitkään historiassa. Aikanaan tehtaan patruunat huolehtivat työntekijöiden hyvinvoinnista ja perheenjäsenistä ja vastuu oli ennen kaikkea paikallista. Globaalissa markkinataloudessa yrityksen katsotaan nykyään olevan velvollinen osallistumaan myös muita maita ja kansoja koskeviin kriiseihin ja ongelmiin.

Viime vuosien ongelmina yritysvastuun näkökulmasta on nähty erityisesti niin sanottu harmaa talous ja veroparatiisit. Harmaata taloutta havaitaan Suomessa erityisesti rakennusalalla ja ravintola-alalla. Yritykset jättävät maksamatta niille kuuluvia sosiaaliturvamaksuja tai tilittämättä arvonlisäveroa. Harmaa talous haittaa muiden yritysten toimintaa ja on ongelma erityisesti julkisen talouden kannalta: valtiolta jää tuloja saamatta. Veroparatiisit eli tulojen ohjaaminen maihin, joissa on alhainen tai olematon verotus tai pankkisalaisuus, aiheuttavat suuria ongelmia yhteiskunnan veropohjalle. Veroparatiiseihin liittyy lieveilmiöinä korruptiota, rahanpesua ja järjestäytyntä rikollisuutta.

Erilaiset ympäristöonnettomuudet ovat osaltaan kiihdyttäneet vastuuta koskevien kysymysten noudattamista. Intian Bhopalissa sattui 1984 maailman tuhoisin teollisuusonnettomuus: hyönteismyrkkytehtaalta vapautui erittäin myrkyllistä metyyli-

isosityanaattia, joka tappoi ainakin 15000 ihmistä. Selkeää on, että epäkohtia on edelleen osassa yrityksiä.

Yritysten yhteiskuntavastuu ei ole hyväntekeväisyyttä tai vapaaehtoista toimintaa, vaan välttämättömyys nykypäiväisessä markkinataloudessa toimivalle yritykselle. Kuluttajat ovat valveutuneita, eikä yrityksellä ole yksinkertaisesti varaa olla noudattamatta yhteiskuntavastuun periaatteita. Nykyään ei ole enää niin selkeästi vihreitä ja eettisiä kuluttajia, vaan vihreästä ja eettisestä kuluttajakäyttäytymisestä on tullut valtavirtaa. Hallituksen esityksessä vuodelta 2005 todetaan, että voiton tuottaminen pitkällä tähtäyksellä ja osakkeen arvon kasvattaminen edellyttävät usein yhteiskunnallisesti hyväksyttävien menettelytapojen noudattamista sellaisissakin tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei siihen pakota. Nykyään ei siis enää riitä, että noudatetaan lakeja ja on huolehdittu lakisääteisistä velvollisuuksista, vaan yrityksen kannattaa ottaa liiketoiminnassaan huomioon myös oikeudellisesti sitomattomia periaatteita.

Markkinoiden itsesääntelyä kannattava koulukunta uskoo, että kuluttajien ja sijoittajien eettiset valinnat ohjaavat vähitellen tuotantoakin siirtymään eettisiin olosuhteisiin, eikä näin ollen tarvita yrityksiä ohjaavia sääntöjä tai kontrollia. Nykytilanteessa, jossa kuitenkin edelleen esiintyy räikeitä ympäristö- ja ihmisoikeusrikkomuksia, lienee selvää, että jonkinlaisia ohjeita tarvitaan ohjaamaan yritysten toimintaa vastuullisempaan suuntaan.

LÄHTEET

Harmaala, M-M., Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki: Sanoma Pro.

Juutinen, S., Steiner, M-L. 2010. Strateginen yritys vastuu. Helsinki: WSOYpro.

Knuutinen, R. 2014. Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kolmikantainen periaatejulistus, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa. 2001. Viitattu 25.11.2018 <https://tem.fi/documents/1410877/2971009/ilokolmikanta.pdf/53cf47f9-8502-4c6f-aabc-a4480ce6e132/ilokolmikanta.pdf.pdf>

Korruption vastainen yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus. 58/2006. Saatavilla sähköisesti osoitteessa https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060058/20060058_2

Kuluttajansuojalaki. 20.1.1978/38. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780038#L5>

Lindroos, N. 2016. Jos ei voi rahalla mitata, millä sitten? Yhteiskuntavastuun mittarit vertailussa. Viitattu 25.11.2018 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75627/TEMjul_36_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Niskala, M., Pajunen, T., Tarna-Mani, K. 2013. Yritysvastuu – raportointi- ja laskentaperiaatteet. Helsinki: KHT-Media

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>

Sorsa, K. 2010. Itsesääntely ja yhteiskuntavastuu. Viitattu 25.11.2018 <https://tem.fi/documents/1410877/2869440/Itsesaantely+ja+yhteiskuntavastuu.pdf/4283142a-3faa-4d2e-82da-5c9af1a15482/Itsesaantely+ja+yhteiskuntavastuu.pdf.pdf>

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. N.d. Standardi on yhteinen ratkaisu yleiseen ongelmaan. Viitattu 25.11.2018 https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/standardi_tutuksi

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. 2011. Yhteiskuntavastuun standardi SFS-ISO 26000. Viitattu 25.11.2018 http://www.sfsedu.fi/files/120/ISO-26000-SFS-setti_final.pdf

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. N.d. ISO 14001 – maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli. Viitattu 25.11.2018 https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen/ymparistojarjestelma

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry. N.d. ISO 45001:2018 Työterveyden ja työturvallisuuden johtaminen. Viitattu 25.11.2018 https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_45001_tyoterveys-ja_tyoturvallisuusjohtaminen

Toimielinten välinen sopimus paremmasta lainsäädännöstä. 2003/C 321/01. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LEGISSUM%3A110116>

Tuotevastuulaki. 17.8.1990/694. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900694>

- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017. Opas OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille. Viitattu 25.11.2018
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80005/TEM_opaat_1_2017_Opas_OECDn_toimintaohjeisiin_monikansallisille_yrityksille.pdf?sequence=1
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Verojalanjätkiraportointi. Viitattu 25.11.2018
<https://tem.fi/documents/1410877/2869440/Verojalanjätkiraportointi.pdf/1ab816f3-e373-4913-be77-b5430ad8505a/Verojalanjätkiraportointi.pdf.pdf>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. N.d. Yhteiskuntavastuu. Viitattu 25.11.2018
<https://tem.fi/yhteiskuntavastuu>
- Valleala, A. 2015. Suomen lainsäädäntö, kansainvälinen liiketoiminta ja ihmisoikeudet. Viitattu 25.11.2018
<https://tem.fi/documents/1410877/2869440/Suomen+lainsäädäntö%2C+kansainvälinen+liitetoiminta+ja+ihmisoikeudet.pdf/b88c444a-d1b7-4d2b-91ee-d1c52831da94/Suomen+lainsäädäntö%2C+kansainvälinen+liitetoiminta+ja+ihmisoikeudet.pdf.pdf>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 60/1991 Saatavilla sähköisesti osoitteessa
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2
- Ympäristönsuojelulaki. 527/2014. Annettu Naantalissa 27.6. 2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140527>